

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

БАБЕНКО АНТОН ЮРІЙОВИЧ

УДК: 343.10

**ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Глух Марина Василівна,

Університет державної фіскальної служби України,
завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Миськів Леся Ігорівна,

Київський міжнародний університет,
завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

доктор юридичних наук, доцент

Онщик Юрій Віталійович,

Академія праці, соціальних відносин і туризму,
завідувач кафедри конституційного, адміністративного та господарського права

Захист відбудеться «___» _____ 2018 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «___» _____ 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К.М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі розвитку України, який характеризується зміною вектору зовнішньоекономічної політики, зростанням ролі та значенням глобалізаційних та інтеграційних процесів, гостро постає питання правової охорони суспільних відносин, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України.

З метою забезпечення охорони суспільних відносин, що виникають унаслідок переміщення предметів, товарів через митний кордон, держава вимагає від суб'єктів митних правовідносин утримування від дій або їх вчинення, що можуть порушити встановлені заборони у сфері державної митної справи. Зазначене передбачає можливість, а в деяких випадках і необхідність застосування юридичної відповідальності за порушення норм митного законодавства, яка є безпосередньою формою державного примусу.

У вітчизняній юридичній літературі серед видів відповідальності в сфері митного регулювання йдеться лише про адміністративну та кримінальну відповідальність. Однак результати аналізу чинного законодавства України свідчать про наявність такої відповідальності за порушення митного законодавства, як фінансово-правова, що застосовується за невиконання або неналежного виконання обов'язку зі сплати митних платежів та порушення порядку здійснення валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Водночас норми митного законодавства, що встановлюють фінансово-правову відповідальність, мають невизначений, завуальований та декларативний характер. Це зумовлює негативні наслідки для держави і для суспільства загалом, оскільки уможливорює різне тлумачення норм при застосуванні фінансово-правової відповідальності у сфері державної митної справи, а також ухилення від неї.

Невизначеність на доктринальному та законодавчому рівнях щодо закріплення сутності і специфіки фінансово-правової відповідальності, а саме: системи фінансово-правових санкцій; процедури застосування фінансової відповідальності, упорядкування фінансових правопорушень у сфері державної митної справи – унеможливорює ліквідацію прогалин правового регулювання цього виду правовідносин щодо переміщення товарів та предметів через митний кордон України. Це зумовлює необхідність виокремлення проблемних аспектів визначення напрямів удосконалення законодавства в означеній сфері.

Зазначене зумовлює необхідність дослідження фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, чим і визначено актуальність обраної теми та спрямованість дисертаційного дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. У процесі дослідження автором використовувалися теоретичні розробки науковців у сфері митного регулювання: Є. В. Додіна, С. В. Ківалова, О. М. Козиріна, В. Т. Комзюка, Д. В. Приймаченка, К. К. Сандровського, В. В. Ченцова та ін.

Дослідженню різних аспектів фінансової відповідальності були присвячені праці провідних українських вчених у галузях адміністративного та фінансового права, зокрема: В. Т. Білоуса, Л. К. Воронової, В. В. Галуцька, Д. О. Гетманцева,

О. П. Гетманець, О. Ю. Дрозда, Е. С. Дмитренко, А. Й. Іванського,
Л. М. Касьяненко, А. М. Касьяненка, В. М. Ковтун, І. О. Криницького,
М. П. Кучерявенка, А. О. Монаєнка, О. А. Музики-Стефанчук, Ю. В. Оніщика,
Ю. О. Ровинського, Л. А. Савченко, Ю. М. Дьоміна, О. Ф. Андрійко,
А. В. Кольбенко, В. Я. Настюк, А. П. Павлова, А. І. Педешко, М. Г. Шульги.

Аналіз наукових робіт засвідчив доведення ученими існування фінансової відповідальності як одного із видів юридичної відповідальності. Так, виокремлено фінансову відповідальність за порушення податкового законодавства, бюджетного законодавства, банківського законодавства, валютного законодавства. Фінансову відповідальності було закріплено й на рівні Податкового кодексу України, а саме у частині порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Водночас вона диференціюється від інших видів юридичної відповідальності за певними ознаками.

Попри значне зацікавлення науковців проблематикою фінансово-правової відповідальності чимало питань і досі залишаються поза увагою юристів-фінансистів. Зокрема, це стосується фінансової відповідальності у сфері митного регулювання, хоча є достатні підстави вести мову про існування фінансової відповідальності за порушення митного законодавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних принципів Стратегічного плану розвитку Державної фіскальної служби України на 2015-2018 роки, затвердженого наказом Державної фіскальної служби України від 12 лютого 2015 року №80, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015, плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495). Тема дисертації затверджена Вченою радою Науково-дослідного інституту публічного права від 2 жовтня 2015 року № 4.

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі аналізу наукової літератури та чинних нормативно-правових актів визначити сутність і специфіку фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства і на цій основі розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства в означеній сфері.

Для досягнення мети сформульовано такі *завдання*:

- простежити становлення й еволюцію інституту відповідальності за порушення митного законодавства;
- визначити сутність та особливості фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства;
- з'ясувати підстави застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства;
- дати характеристику фінансово-правовим санкціям як заходам впливу за порушення митного законодавства;

- розкрити сутність процедури застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства;
- узагальнити досвід зарубіжних країн щодо правового регулювання відповідальності за порушення митного законодавства;
- сформулювати напрями удосконалення законодавства щодо фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із застосуванням фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства.

Предмет дослідження – фінансово-правова відповідальність за порушення митного законодавства.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних юридичних методів і прийомів наукового пізнання. *Діалектичний метод* забезпечив розгляд усіх питань теми в динаміці, виявлення їх взаємозв'язків і взаємозумовленості та сприяв комплексному аналізу проблем фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства (розділи 1–3); *історичний метод* дав можливість дослідити становлення й еволюцію інституту відповідальності за порушення митного законодавства (підрозділ 1.1); *системно-структурний метод* застосовано у процесі дослідження питань, пов'язаних із сутністю та специфікою фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства (підрозділ 1.2, розділ 2); *порівняльно-правовий метод* – для аналізу особливостей правового регулювання відповідальності за порушення митного законодавства у різних країнах, а також для з'ясування переваг і недоліків наявних теоретичних конструкцій (підрозділ 3.1); *теоретико-прогностичний метод* використано для обґрунтування напрямів удосконалення законодавства щодо фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства (підрозділ 3.2, 2.3). Обрані методи дослідження використовувалися в їх діалектичному взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило об'єктивність і достовірність отриманих результатів.

Правовою базою дисертації є приписи Конституції України, Митного кодексу України, Податкового кодексу України, інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практики діяльності контролюючих органів, наукові, публіцистичні, монографічні видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні комплексним, науковим, монографічним дослідженням фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

уперше:

– визначено зміст поняття «фінансово-правова відповідальність за порушення митного законодавства», що передбачає застосування уповноваженими на те державними органами до порушників митного законодавства фінансових санкцій (штрафу);

– узагальнено історичний розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства та виокремлено його дев'ять періодів;

– обґрунтовано, що юридична відповідальність за порушення митного законодавства являє собою комплексний правовий інститут, який об'єднує сукупність відносно відокремлених правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у результаті вчинення правопорушень у сфері державної митної справи;

– аргументовано положення, що серед видів юридичної відповідальності за порушення митного законодавства необхідно виділяти фінансово-правову, яка застосовується у разі невиконання або неналежного виконання обов'язку зі сплати митних платежів та порушення порядку здійснення валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

– визначено сутність та істотні ознаки фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, а також процедуру її застосування;

удосконалено:

– теоретичні положення фінансово-правової науки щодо особливостей фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства;

– наукові підходи щодо визначення поняття «фінансове правопорушення» в частині виокремлення такої факультативної ознаки, що характеризує об'єкт фінансового правопорушення у сфері державної митної справи, як його предмет – митні платежі та валютні цінності;

дістали подальшого розвитку:

– положення про доцільність розмежування фінансової та інших видів відповідальності за порушення митного законодавства;

– питання реалізації заходів впливу за порушення митного законодавства;

– аргументація доцільності розробки єдиного конститутивного фінансово-правового акта в сфері фінансової відповідальності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальших наукових дискусій і досліджень фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства (акт впровадження НДЦ ПО ФП НДІ фіскальної політики Університету ДФС України);

– *правотворчій діяльності* – під час розроблення й ухвалення законодавчих та інших нормативних актів, що регламентують відносини у сфері фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, а також у межах підготовки змін і доповнень до Податкового кодексу України та Митного кодексу України (довідка з Верховної Ради України);

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення практики застосування уповноваженими органами заходів фінансово-правової відповідальності;

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників і проведення занять із дисциплін «Податкове право», «Митне право» (акт впровадження ННІ права Університету ДФС України).

Апробація матеріалів дисертації. Теоретичні положення та висновки, зроблені автором у процесі дослідження, оприлюднені на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 22–23 липня 2016 р.); «Вороновські читання (Фінансове право: сучасний стан та перспективи)» (м. Київ, 5 жовтня 2016 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Івано-Франківськ, 19–20 травня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 197 сторінок. Список використаних джерел складається із 277 найменувань та розміщений на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь наукової розробленості проблеми, визначено об'єкт і предмет дослідження, методологічну основу, сформульовано мету і завдання, положення наукової новизни, наведено апробацію результатів роботи, визначено її теоретичне і практичне значення.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства» складається з двох підрозділів, присвячених теоретичному аналізу підходів до розуміння фінансової відповідальності, з'ясуванню її ознак, визначенню місця фінансової відповідальності серед інших видів відповідальності за порушення митного законодавства.

У *підрозділі 1.1 «Становлення й еволюція інституту відповідальності за порушення митного законодавства»* на основі сучасних наукових уявлень про юридичну відповідальність з'ясовується зміст поняття «фінансова відповідальність». Зазначається, що юридична відповідальність у митній сфері являє собою міжгалузевий правовий інститут, який об'єднує норми різних галузей законодавства. Конкретний вид відповідальності залежить від характеру вчиненого правопорушення. Усі ці правопорушення (адміністративні, фінансові, кримінальні, цивільні) різні за характером та ступенем суспільної небезпеки, але головна їх особливість полягає в тому, що вони мають загальний об'єкт посягання – суспільні відносини, які виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України.

Зроблено висновок, що відповідальність за порушення митного законодавства – це комплексний правовий інститут, який являє собою сукупність відносно відокремлених правових норм, що регулюють суспільні відносини, які

виникають у результаті вчинення правопорушень у сфері державної митної справи.

У підрозділі 1.2 «Місце фінансово-правової відповідальності серед інших видів відповідальності за порушення митного законодавства» зазначається, що науковці досі не сформулювали єдиної позиції щодо місця фінансової відповідальності за порушення митного законодавства у системі юридичної відповідальності. Однією з причин дискусій щодо цього питання є недостатня розробленість методологічних проблем відповідальності у фінансово-правовому регулюванні. Природа фінансової відповідальності за порушення митного законодавства зумовлює її розуміння у двох аспектах: як окремого інституту державно митної справи і як правової категорії. Аналіз чинного законодавства України дає підстави стверджувати, що серед видів юридичної відповідальності у митній сфері доцільно виділяти фінансово-правову. Фінансово-правова відповідальність властива не тільки сфері податкового, бюджетного, валютного, банківського тощо регулювання, а й митній. Під фінансово-правовою відповідальністю за порушення митного законодавства слід розуміти правовідносини, що виникають у зв'язку з вчиненням фінансового правопорушення у сфері державної митної справи, змістом яких є застосування уповноваженими державними органами до правопорушника заходів покарання, передбачених фінансово-правовими санкціями. Особлива роль фінансової відповідальності у галузі митного регулювання зумовлена необхідністю зміцнення фінансової дисципліни, законності та правопорядку в сфері державної митної справи.

Фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність, хоча і наділені певними схожими рисами за своєю природою, проте мають і низку суттєвих відмінностей. Якщо адміністративна й кримінальна відповідальність мають характер персоніфікованої відповідальності, то фінансова відповідальність може застосовуватися і до колективного прибутку та майна суб'єкта господарювання.

Розділ 2 «Правове регулювання застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства» складається із трьох підрозділів, у яких висвітлено особливості застосування фінансової відповідальності за порушення митного законодавства, охарактеризовано заходи впливу на порушників і способи протидії їм.

У підрозділі 2.1 «Підстави застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства» проаналізовано стан захисту митних правовідносин, який потребує вдосконалення через відсутність чіткої концепції відповідальності за порушення митного законодавства. Зазначено, що фінансово-правова відповідальність у сфері державної митної справи застосовується за наявності нормативних, фактичних та процесуальних підстав протиправного діяння. Відсутність будь-якої із них ставить під сумнів існування фінансово-правової відповідальності у сфері митного регулювання.

Підкреслено, що у чинному податковому та валютному законодавстві не містяться положення які б регулювали суб'єктивну сторону правопорушення у сфері державної митної справи.

У підрозділі 2.2 «Фінансово-правові санкції як заходи впливу за порушення митного законодавства» констатовано, що у випадку вчинення порушення митного законодавства до суб'єктів митних правовідносин можуть застосовуватись фінансово-правові санкції, а саме: штраф та пеня.

Наведені види фінансово-правових санкцій застосовуються у разі невиконання або неналежного виконання обов'язку зі сплати митних платежів, а також за порушення, пов'язані з валютними операціями резидентів та нерезидентів на території України. Штраф застосовується у розмірі, визначеному податковим і валютним законодавством. Пеня стягується за прострочення сплати митних платежів та суми неoderжаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті. Їм властиві як правовідновлювальні, так і каральні функції.

Фінансово-правові санкції у державній митній сфері – це свого роду негативні наслідки, встановлені законодавством з невиконання або належного виконання фінансових зобов'язань, що вчиняються суб'єктами митних правовідносин щодо держави.

Підкреслено, що однією з важливих складових у боротьбі з порушеннями митного законодавства є фінансові санкції: вони не потребують значних витрат, мають бути оперативними, повинні базуватися на тих фактах, які безпосередньо, всебічно, повно й об'єктивно досліджені в ході виявлення такого правопорушення уповноваженими органами та покликані запобігати вчиненню нових правопорушень.

У підрозділі 2.3 «Процедура застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства» досліджено провадження у справах про порушення митного законодавства і визначено їх як урегульовану нормами права процесуальну діяльність уповноважених органів в особі їхніх посадових осіб щодо виконання постанов про застосування заходів фінансової відповідальності. З урахуванням того, що процедура застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства має свій специфічний предмет регулювання, визначено його стадії: 1) фіксація конкретного факту фінансового правопорушення; 2) прийняття рішення про притягнення до фінансово-правової відповідальності; 3) виконання рішення про застосування фінансово-правових санкцій; 4) оскарження рішення про застосування фінансово-правових санкцій.

Розділ 3 Шляхи вдосконалення фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства складається із двох підрозділів та містить рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства.

У підрозділі 3.1 «Досвід зарубіжних країн щодо правового регулювання відповідальності за порушення митного законодавства» зазначено, що в зарубіжних країнах за фінансові правопорушення у сфері митного регулювання зазвичай застосовується адміністративна та кримінальна відповідальність. У деяких країнах є також і фінансово-правові санкції за порушення митного законодавства. Водночас найбільш поширеною санкцією за порушення фінансово-

правових приписів у митній сфері є штраф. Санкції за порушення встановлених перед державою фінансових зобов'язань у сфері митного регулювання можуть міститися в митному, фінансовому, адміністративному та кримінальному законодавстві. У багатьох країнах адміністративно-правові, кримінально-правові санкції передбачені в спеціальних фінансових законах. Для більшості зарубіжних держав важливий сам факт передбачення у законодавстві санкцій за порушення фінансово-правових приписів митного законодавства, а в якому саме законі це зроблено – має другорядне значення.

У підрозділі 3.2 «Напрями удосконалення законодавства щодо фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства» на основі узагальнення української законотворчої діяльності й правозастосовної практики визначені напрями, які, на думку автора, сприятимуть удосконаленню законодавства щодо фінансової відповідальності за порушення митного законодавства. Результатом їх реалізації має стати чітке визначення у форматі законодавчого акта факту застосування за невиконання або неналежне виконання обов'язку зі сплати митних платежів та порушення порядку здійснення валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності фінансово-правової відповідальності; систематизування і встановлення заходів фінансово-правової відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; визначення конкретних фінансово-правових санкцій за кожний вид фінансового правопорушення у сфері державної митної справи; окреслення кола осіб, які підлягають фінансовій відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; загальних умов притягнення до фінансової відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; обставин, які виключають притягнення особи до фінансової відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; форми вини при вчиненні фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; обставин, які виключають вину особи у вчиненні фінансових правопорушень у сфері державної митної справи, і які пом'якшують та обтяжують відповідальність за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; встановлення процедури та правил провадження в справах про фінансові правопорушення у сфері державної митної справи.

Актуальним є прийняття єдиного фінансово-правового акта – Закону України «Про фінансову відповідальність», який регламентуватиме всі сфери фінансово-правового регулювання щодо фінансової відповідальності, у тому числі й у сфері державної митної справи.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає в аналізі сутності та специфіки фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, а також у формулюванні науково обґрунтованих пропозицій щодо напрямів

удосконалення законодавства в означеній сфері, сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, основні з них такі:

1. Аналіз чинного законодавства України дає підстави стверджувати, що серед видів юридичної відповідальності у митній сфері доцільно виділяти фінансово-правову. Фінансово-правова відповідальність властива сфері не тільки податкового, бюджетного, валютного, банківського тощо регулювання, а й митного. Під фінансово-правовою відповідальністю за порушення митного законодавства слід розуміти правовідносини, що виникають у зв'язку із учиненням фінансового правопорушення у сфері державної митної справи, змістом яких є застосування уповноваженими державними органами до правопорушника заходів покарання, передбачених фінансово-правовими санкціями. Особлива роль фінансової відповідальності у галузі митного регулювання зумовлена необхідністю зміцнення фінансової дисципліни, законності та правопорядку у сфері державної митної справи. Систематичні порушення митного законодавства свідчать про наявність об'єктивних загроз економічній безпеці держави. Виникненню таких загроз та ризиків сприяє невідповідність штрафних санкцій шкоді, що завдається порушенням митного законодавства.

2. В еволюції інституту відповідальності за порушення митного законодавства на території нинішньої України виокремлено дев'ять періодів: 1) XI–XVII ст. – зародження інституту відповідальності за порушення митного законодавства в Київській Русі; 2) IX–XIII ст. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства у період занепаду Київської Русі й навали монголо-татар; 3) XIV – до др. пол. XVI ст. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства у часи Литовсько-Польської доби; 4) др. пол. XVI ст. – до пол. XVIII ст. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства в період запорізького козацтва; 5) к. XVII ст. – поч. XX ст. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства в період входження українських земель до Російської імперії; 6) поч. XX ст. – до 1991 р. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства в радянську добу; 7) 1991–2002 рр. – становлення й розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства у період прийняття першого Митного кодексу України; 8) 2002–2012 рр. – прийняття другого Митного кодексу України; 9) 2012 р. – по теперішній час – прийняття третього Митного кодексу України.

3. Встановлено, що в Митному кодексі України йдеться лише про адміністративну відповідальність у сфері державної митної справи. Однак аналіз чинного законодавства України дає підстави говорити про наявність фінансової, кримінальної та цивільної відповідальності в галузі митного регулювання. Тому юридична відповідальність у митній сфері являє собою міжгалузевий правовий інститут, який об'єднує норми різних галузей законодавства. Конкретний вид відповідальності залежить від характеру вчиненого правопорушення. Усі ці правопорушення (адміністративні, фінансові, кримінальні, цивільні) різні за характером та ступенем суспільної небезпеки, але головна їхня особливість

полягає в тому, що вони мають загальний об'єкт посягання – суспільні відносини, які виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України.

4. Підставами застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства названа сукупність обставин, визначених у нормативно-правових актах, наявність яких робить таку відповідальність можливою і необхідною. Фінансово-правова відповідальність у сфері державної митної справи застосовується за наявності нормативних, фактичних та процесуальних підстав протиправного діяння. Відсутність будь-якої із них ставить під сумнів існування фінансово-правової відповідальності у сфері митного регулювання.

5. Фінансово-правові санкції у державній митній сфері – це свого роду негативні наслідки, встановлені законодавством, з невиконання або належного виконання фінансових зобов'язань, що вчиняються суб'єктами митних правовідносин щодо держави.

У випадку вчинення порушення митного законодавства до суб'єктів митних правовідносин можуть застосовуватись фінансово-правові санкції, а саме: штраф та пеня. Наведені види фінансово-правових санкцій застосовуються у разі невиконання або неналежного виконання обов'язку зі сплати митних платежів, а також за порушення, пов'язані з валютними операціями резидентів та нерезидентів на території України. Штраф застосовується у розмірі, визначеному податковим та валютним законодавством. Пеня стягується за прострочення сплати митних платежів та суми неoderжаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті. Їм властиві як правовідновлювальні, так і каральні функції.

6. Особливості нормативного регулювання процедурного забезпечення застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства регламентуються як нормами митного законодавства, так і фінансового законодавства. Процедура застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства – це визначена митним та фінансовим законодавством послідовність дій, якої зобов'язані дотримуватися уповноважені державні органи в процесі притягнення суб'єкта до фінансово-правової відповідальності, а також особи, звинувачені у вчиненні фінансового правопорушення, під час прийняття рішення про застосування фінансово-правових санкцій. Процедура застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства включає чотири стадії: 1) фіксацію конкретного факту фінансового правопорушення; 2) прийняття рішення про притягнення до фінансово-правової відповідальності; 3) виконання рішення про застосування фінансово-правових санкцій; 4) оскарження рішення про застосування фінансово-правових санкцій.

7. Фінансово-правова відповідальність у сфері митного регулювання в зарубіжних країнах не достатньо чітко регламентована. Це пояснюється насамперед відсутністю її законодавчого визначення. Тому стверджувати про такий вид юридичної відповідальності за порушення митного законодавства

можна лише після встановлення правової природи конкретної відповідальності в цій сфері. Аналіз іноземного законодавства дозволяє стверджувати, що фінансово-правова відповідальність за порушення митного законодавства може застосовуватись у вигляді штрафу та/або пені. Встановлення відповідальності за порушення порядку здійснення валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності залежить від особливостей державних і економічних процесів в конкретній країні. З метою удосконалення положень Митного кодексу України доцільно використати досвід Республіки Узбекистан щодо закріплення у митному законодавстві особливостей здійснення валютного контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

8. Враховуючи відсутність належної законодавчої бази регулювання інституту фінансово-правової відповідальності у сфері митного регулювання, серед напрямів удосконалення законодавства щодо фінансової відповідальності за порушення митного законодавства необхідно виокремити такі: 1) чітке визначення на законодавчому рівні, що за невиконання або неналежне виконання обов'язку зі сплати митних платежів та порушення порядку здійснення валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності може бути застосована фінансово-правова відповідальність; 2) систематизування на законодавчому рівні фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; 3) встановлення на законодавчому рівні заходів фінансово-правової відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; 4) визначення на законодавчому рівні конкретних фінансово-правових санкцій за кожне фінансове правопорушення у сфері державної митної справи. При цьому фінансово-правові штрафи мають бути відносно-визначеними та встановлюватись у розмірах мінімальної заробітної плати; 5) регламентування на законодавчому рівні: кола осіб, які підлягають фінансовій відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; загальних умов притягнення до фінансової відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; обставин, які виключають притягнення особи до фінансової відповідальності за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; форми вини при вчиненні фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; обставин, які виключають вину особи у вчиненні фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; обставини, які пом'якшують та обтяжують відповідальність за вчинення фінансових правопорушень у сфері державної митної справи; б) встановлення на законодавчому рівні процедури та правил провадження в справах про фінансові правопорушення у сфері державної митної справи.

Ці напрями удосконалення законодавства щодо фінансової відповідальності за порушення митного законодавства доцільно відобразити у єдиному конститутивному фінансово-правовому акті – Законі України «Про фінансову відповідальність», який також повинен містити визначення системоутворювальних категорій інституту фінансово-правової відповідальності («фінансова відповідальність», «фінансове правопорушення», «фінансова санкція», «процедура застосування фінансово-правової відповідальності»,

«провадження у справах про фінансові правопорушення») та регламентувати відносини у зв'язку з вчиненням фінансового правопорушення в усіх сферах фінансово-правового регулювання. Натомість у Митному кодексі України та інших нормативно-правових актах, залежно від сфери фінансово-правового регулювання, має бути чітко зазначено, що за вчинення фінансових правопорушень настає фінансово-правова відповідальність у порядку, встановленому Законом України «Про фінансову відповідальність».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бабенко А. Ю. Генезис та еволюція інституту відповідальності за порушення митного законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. № 24. С. 81–83.

2. Бабенко А. Ю. Становлення інституту фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства в Україні. *Правова освіта*. 2016. № 1. С. 31–37.

3. Бабенко А. Ю. Основания финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства в Украине. *Leges si Viata. Republica Moldova*. 2017. №3/2 (303). С. 3–6.

4. Бабенко А. Ю. Правова характеристика фінансових санкцій за порушення митного законодавства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 8–11.

5. Бабенко А. Ю. Поняття та сутність процедури застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 42. С. 155–158.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Бабенко А. Ю. Інститут фінансово-правової відповідальності у митній сфері: теоретичні проблеми. *Вороновські читання (Фінансове право: сучасний стан та перспективи)*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 5 жовт. 2016 р.). Київ: Асоціація фінансового права України, 2016. С. 17–19.

7. Бабенко А. Ю. Фінансово-правова відповідальність як один із видів відповідальності за порушення митного законодавства. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 22–23 лип. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 73–75.

8. Бабенко А. Ю. Розмежування фінансово-правової відповідальності від адміністративної відповідальності за порушення митного законодавства. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 19–20 трав. 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», Івано-Франківськ, 2017. Ч. 2. С. 40–43.

АНОТАЦІЯ

Бабенко А. Ю. Фінансово-правова відповідальність за порушення митного законодавства. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

У дисертації комплексно, з урахуванням сучасних методів дослідження, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, а також норм чинного законодавства України розкрито сутність фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, охарактеризовано особливості нормативного регулювання процедурного забезпечення застосування фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства. Запропоновано напрями удосконалення законодавства щодо фінансової відповідальності за порушення митного законодавства, які доцільно відобразити у єдиному конститутивному фінансово-правовому акті – Законі України «Про фінансову відповідальність», який повинен також містити визначення системоутворювальних категорій інституту фінансово-правової відповідальності («фінансова відповідальність», «фінансове правопорушення», «фінансова санкція», «процедура застосування фінансово-правової відповідальності», «провадження у справах про фінансові правопорушення» тощо) та регламентувати відносини у зв'язку з вчиненням фінансового правопорушення в усіх сферах фінансово-правового регулювання.

Ключові слова: фінансово-правова відповідальність, митне законодавство, фінансове законодавство, фінансове правопорушення, фінансово-правова санкція, митні платежі, валютні операції, пеня, штраф.

АННОТАЦИЯ

Бабенко А. Ю. Финансово-правовая ответственность за нарушение таможенного законодательства. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2018.

В диссертации комплексно, с учетом современных методов исследования, достижений отечественной и зарубежной юридической науки, а также норм действующего законодательства Украины раскрыта сущность финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства, охарактеризованы особенности нормативного регулирования процедурного обеспечения применения финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства. Предложены направления усовершенствования законодательства о финансовой ответственности за нарушение таможенного законодательства, которые целесообразно отобразить в едином конститутивном

финансово-правовом акте – Законе Украины «О финансовой ответственности», который должен также содержать определения системообразующих категорий института финансово-правовой ответственности («финансовая ответственность», «финансовое правонарушение», «финансовая санкция», «процедура применения финансово-правовой ответственности», «производство по делам о финансовом правонарушении» и т. п.) и регламентировать отношения в связи с совершением финансового правонарушения во всех сферах финансово-правового регулирования.

Ключевые слова: финансово-правовая ответственность, таможенное законодательство, финансовое законодательство, финансовое правонарушение, финансово-правовая санкция, таможенные платежи, валютные операции, пеня, штраф.

SUMMARY

Babenko A. Financial and legal responsibility for violation of customs legislation. – *Qualifying scientific work, as a manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Scientific Research Institute of Public Law, Kiev, 2018.

In the dissertation complexly, taking into account modern methods of research, the achievements of domestic and foreign legal science, as well as the norms of the current legislation of Ukraine, disclosed financial and legal responsibility for violation of customs legislation. As a result of the dissertation research, the theoretical generalization and a new solution of the scientific problem, which consists in analysis of the essence and specificity of financial and legal responsibility for violation of customs legislation, as well as the formulation of scientifically substantiated propositions that the directions of improvement of legislation in this sphere formulates a number of research proposals, recommendations and conclusions offered himself dissertator. The analysis of the current legislation of Ukraine is carried out, which gives grounds to assert that among the types of legal responsibility in the customs sphere, it is expedient to allocate financial and legal. The special role of financial responsibility in the field of customs regulation is determined by the need to strengthen financial discipline, legality and law and order in the field of state customs business. It is noted that the Criminal Code of Ukraine refers only to administrative liability in the field of state customs. However, the analysis of Ukraine's current legislation makes it possible to assert the existence of financial, criminal and civil liability in the field of customs regulation. Therefore, legal responsibility in the customs sphere is an inter-branch legal institution, which combines the norms of various branches of legislation. The specific type of liability depends on the nature of the offense committed. These offenses (administrative, financial, criminal, civilian) are different in nature and degree social danger, but their main feature is that they have a common object of encroachment - social relations that arise in the process or about the movement of objects across the customs border of Ukraine. The grounds of application of financial and legal

responsibility for violation of customs legislation are determined and it can be applied in the presence of normative, factual and procedural grounds of an illegal act. The absence of any of them raises the question of the existence of financial and legal responsibility in the field of customs regulation. In case of violation of the customs legislation, the subjects of the customs legal relations can apply financial-legal sanctions, namely: a fine and a fine. Characterized by the peculiarities of the normative regulation of procedural ensuring of the application of financial and legal responsibility for violation of customs legislation are regulated both by the norms of customs legislation and financial legislation. The procedure for applying financial and legal responsibility for violation of customs legislation includes four stages: fixing the concrete fact of a financial offense; making a decision on bringing to financial legal liability; implementation of the decision on the application of financial and legal sanctions; appeal against a decision on the application of financial and legal sanctions. It is noted that the financial and legal responsibility in the field of customs regulation in foreign countries is not sufficiently regulated. This is due, first of all, to the lack of its legislative definition. Therefore, it is possible to assert this type of legal responsibility for violation of customs legislation by establishing the legal nature of specific responsibility in this area. An analysis of foreign legislation suggests that financial and legal liability for violation of customs legislation can be applied in the form of a fine and/or a fine. To improve the legislation on financial responsibility for violation of customs legislation, it is necessary to distinguish the following: 1) to clearly determine that financial and legal liability can be applied for non-fulfillment or improper fulfillment of the obligation to pay customs duties and violation of the procedure for foreign exchange transactions in the field of foreign economic activity; 2) systematize financial violations in the field of state customs; 3) establish measures of financial and legal responsibility for the commission of financial violations in the field of state customs; 4) determine the specific financial and legal sanctions for each financial offense in the field of state customs. At the same time, financial and legal fines should be relatively-determined and set at the minimum wage; 5) regulate at the legislative level: the circle of persons who are financially responsible for committing financial offenses in the field of state customs; general terms of bringing to financial responsibility for committing financial violations in the field of state customs; circumstances, which exclude the person bringing to financial responsibility for committing financial violations in the field of state customs; forms of guilt when committing financial offenses in the field of state customs; circumstances that exclude the fault of a person in committing financial offenses in the field of state customs; circumstances that mitigate and aggravate the responsibility for committing financial offenses in the sphere of state customs; 6) establish the procedure and rules for the conduct of cases in cases of financial violations in the field of state customs. The following directions of improvement of the legislation on financial responsibility for violation of customs legislation should be reflected in a single constitutive financial-legal act - the Law of Ukraine "On Financial Liability", which along with them should also contain definitions of the system-forming categories of the Institute of financial and legal responsibility ("financial responsibility", "financial offense", "financial sanction",

"procedure for the application of financial and legal responsibility", "proceedings in cases of pr financial violations"), and to regulate relations in connection with the commission of financial offenses in all areas of financial regulation.

Key words: financial and legal responsibility, customs legislation, financial legislation, financial offense, financial and legal sanction, customs payments, currency transactions, fine.